

PRIKAZI KNJIGA – BOOK REVIEW

Danimir Pezer

Domagoj Volarević, Domagoj Runje: EVANGELISTARIUM SPALATENSE-SPLITSKI EVANĐELISTAR. KODEKS 625 C KAPTOLSKOGA ARHIVA U SPLITU IZLOŽEN U RIZNICI SPLITSKE KATEDRALE

Ova liturgijska knjiga je prvenstveno knjiga, ona nema neku čarobnu moć i nije samo ukras u katedralnoj riznici. Kao i svaku drugu knjigu, treba je uzeti u ruke, s nje obrisati prašinu, otvoriti je i čitati. Upravo to su učinili profesori fra Domagoj Runje i fra Domagoj Volarević. Njihovo kritičko izdanje Splitskog evanđelistara ima višestruk značaj: kulturni, znanstveni, liturgijski, književni, povijesni, duhovni. Zasigurno, bez kritičkog izdanja liturgijskih knjiga bilo bi nemoguće studirati liturgijske izvore, njihovu povijest i teologiju. Bila bi to povlastica samo malog broja znanstvenika koji dobro poznaju paleografiju, latinski i povijest liturgije. Kritičko izdanje Splitskog evanđelistara velik je doprinos liturgijskoj znanosti, kršćanskoj duhovnosti i umjetnosti, ali i kulturi grada Splita, koja se dobrim dijelom nadahnjivala i oblikovala upravo evanđeljem. Riječi „kultura“ i „kult“ ne samo da imaju isti korijen nego se i međusobno prožimaju i obogaćuju, tako da je

nemoguće u srednjem vijeku rastaviti kulturu od kulta.

Za kritičko izdanje jednog srednjovjekovnog kodeksa, osim dobra poznavanja paleografije i latinskog jezika, potrebno je i mnogo strpljenja i koncentracije. Prepisivač treba prepisati slovo po slovo, pronaći izvore, ispraviti pogreške, razriješiti kratice. Stoga je jedan srednjovjekovni prepisivač s pravom zapisao da prepisivačje muti vid, pogrbljuje leđa, gnječi rebra i oslabljuje tijelo.

Evanđelistar je liturgijska knjiga nastala za liturgiju i namijenjena liturgiji, te su ga autori prije svega prostudirali s liturgijskog aspekta, a budući da njegov sadržaj čine evanđeoske perikope, istražili su ga i s biblijskog aspekta. Kodeksu se može pristupiti i s drugih aspekata, povijesnog, paleografskog, umjetničkog, ali ova dva zasigurno su najvažnija. Kao što je za studij veličanstvenih srednjovjekovnih katedrala najvažniji teološko-liturgijski i arhitektonski pristup, jer katedrala je u kamenu isklesana teologija, ta-

ko su za studij evanđelistara najvažnije discipline liturgika i biblika. Katedrala ima svoja liturgijska žarišta, kipove, slike i razne druge ukrase, ali jedan od najvažnijih je evanđelistar. On je biser ambona, mjesta s kojega se naviješta Riječ. Njega se u procesiji uzdignuto nosi, zato i jest svečano ukoričen, kadi ga se i jedino se njemu, kao i oltaru, iskazuje počast poljupcem. Ovaj vrijedni i važni kodeks autori su izvadili iz vitrine katedralne riznice, obrisali s njega prašinu i kritičkim izdanjem omogućili da zasja u punom sjaju. Budući da su uvodna studija i napomene napisane dvojezično, na hrvatskom i engleskom jeziku, Splitski evanđelistar će zacijelo prijeći granice Splita i Hrvatske i naći se u svim većim i važnijim europskim i svjetskim knjižnicama.

Autori su napravili kritičko izdanje cijelog kodeksa 625 C, tako da su sve kratice i legature teksta razriješene. Kodeks je pisan srednjovjekovnim latinskim jezikom, a za kritičko izdanje autori su izabrali klasični latinski. Budući da je kodeks nastao u XII. stoljeću, teško je odrediti iz kojeg predloška potječu perikope uzete za određene nedjelje i blagdane. Biblijski tekst Splitskog evanđelistara vrlo je sličan tekstu *Vulgata Clementina*, uz

minimalne razlike. Autori su ispravili gramatičke pogreške u tekstu i zabilježili ih u kritičkom aparatu. Bilješke teksta podijeljene su u dva dijela: prvi je kritički aparat s varijantama teksta iz kodeksa 625 C te posttridentskog izdanja Vulgate, a drugi su napomene liturgijske i povijesne.

Splitski evanđelistar ima 120 listova. Nastao je u XII. stoljeću. Prema rezultatima istraživanja autori zaključuju da je vjerojatno Splitski evanđelistar nastao u Trieru ili u opatiji Echternach. Tip pisma kojim je napisan kodeks paleograf M. Stocchi naziva prijelaznim tipom slova ili pred-goticom. Tekst ne sadrži posebne ukrase osim inicijalnih slova. Podijeljen je na Temporale – Sveta vremena: f. 1r – f. 67r i f. 91r – f. 115r; Sanctorale – Svetačka slavlja: f. 67r – 78v. i Communia – Zajednička slavlja: f. 78v – 91v. Zajedničkim slavljinama pridružuju se i mise za pokojne, *Pro defunctis*: f. 115r - 117v., te *Missa votiva*: f. 117v (*Sabbato de Sancta Maria*).

Kritičko izdanje kodeksa 625 C podijeljeno je u četiri dijela: Uvodna studija, studija o jeziku Vulgate u 12. stoljeću, uvodne napomene i *textus receptus*.

Uvodna studija o nastanku evanđelistara koristit kako

studentima teologije i liturgije tako i studentima srednjovjekovlja te srednjovjekovnog jezika i književnosti. Napisana je vrlo studiozno, precizno, jasno i jednostavno, tako da je s lakoćom može razumjeti svaki čitatelj, a ne samo znanstvenik. Autori su u njoj objasnili čimbenike koji su utjecali na razvoj i oblikovanje evanđelistara – čitanje Svetog pisma u liturgiji i liturgijska godina – te objasnili pojmove kapitula, lekcionara i perikope, kao i razliku između **evangelijara** i evanđelistara, dvaju pojmova nekoć korištenih kao istoznačnice, da bi liturgijska i biblijska znanost tijekom 20. stoljeća istaknula njihovu razliku: evanđelistar je knjiga koja sadrži samo odlomke iz evanđelja, tj. perikope za pojedine liturgijske dane, a evangelijar cjelovit tekst svih četiriju evanđelja.

U uvodu je predstavljen i *status quaestionis*, tj. sve ono što su pojedini autori pisali o

kodeksu 625 C počevši od kraja 19. stoljeća do danas. Tako, koncem 19. stoljeća F. Bulić naziva kodeks 625 C *Evangelistarium*, a tip pisma kojim je pisan naziva goticom. O kodeksu, napose o iluminacijama u njemu, pisao je i austrijski povjesničar umjetnosti Hans Folnesics, a sažeto su izneseni i rezultati istraživanja D. Kečkemet, D. Diane, S. Matijević i A. Badurine.

Autori kritičkog izdanja znalački su opisali pojedine dijelove liturgijske godine. Uz to donose vrlo zanimljive i dragocjene podatke koji se rijetko gdje mogu pronaći, poput naziva za jednu od božićnih misa *In primo galli cantu* – Na prvi pijetlova pijev, a detaljno su opisane i *Kvatre*. Imajući u vidu temeljitost i stručnost kojom su ovo dragocjeno djelo kršćanske kulture predstavili našoj i svjetskoj javnosti, svesrdno proporučam ovo izdanje Splitskog evanđelistara.